

Ks. GERARD KUSZ

DYDAKTYKA I METODYKA KATECHEZY BIBLIJNEJ

I. Specyfika dydaktyki biblijnej. II. Metodyczne założenia katechezy biblijnej.

I. SPECYFIKA DYDAKTYKI BIBLIJNEJ.

Biblia jako księga wiary zawierająca orędzie zbawienia, jest wezwaniem skierowanym w równej mierze do katechety jak i katechizowanych i nie może być przedmiotem dydaktycznych manipulacji w takim stopniu, w jaki czyni się to z tekstami literackimi. Całkowite odrzucenie dydaktyki byłoby niesłuszne, gdyż już same teksty biblijne odznaczają się pewnymi walorami dydaktycznymi. Ważnych wskazań dla katechetycznej refleksji daje działalność Jezusa, w szczególności Jego nauczanie.

1. Biblia a katecheza

Pismo św. zawiera orędzie zbawienia ściśle związane z człowiekiem, wpływające w sposób zasadniczy na kierunek jego życia. Treść tego orędzia jest nie tylko prawdą w sensie przyjęcia przez intelekt, ale jest wartością życia angażującą człowieka i domagającą się podjęcia decyzji. Katecheza, która pośredniczy, czyli przekazuje treść orędzia ma do spełnienia trudne zadanie. Orędzie to zasadniczo jest niezmiennie, chociaż przekracza zawsze ludzkie oczekiwania, przynosi ze sobą moment nowości i zaskoczenia. Cechuje je napięcie między „już” i „jeszcze nie”. Na tym polega jego charakter dynamiczny, eschatologiczny i pneumatologiczny¹. W świetle dokumentów Soboru Watykańskiego II rozumienie prawdy Objawionej podlega ustawicznemu rozwojowi (KO 8). Stąd konieczność ustawicznego przekładania prawdy Objawionej na język współczesny, z zachowaniem jej tożsamości (KDK 62; DE 6, 14, 17). W tym procesie przekładania prawdy wiary na język współczesny ucze-

¹ Por. W. Kasper, *Dogma unter dem Wort Gottes*, Mainz 1965, 80; W. Hryniewicz, *Wczesnochrześcijańskie rozumienie dogmatu a reinterpretacja teologiczna*, CT 46 (1976) f. 2, 6 n.

stniczy katecheza. W jakiś sposób pośredniczy pomiędzy rodzącą się u katechumena wiarą a tajemnicą Bożą objawioną w Jezusie Chrystusie. Katecheza przygotowuje spotkanie między katechizowanym a Chrystusem. Samo spotkanie jest dziełem Ducha św., jest wolnym, stale się odnawiającym spotkaniem dwóch osób: Boga i człowieka² i jako takie pozostaje poza zasięgiem katechezy. Biorąc pod uwagę powyższe rozważania, katechezę należy rozumieć jako proces permanentny, obejmujący całe życie chrześcijanina od momentu chrztu do późnej starości. Katecheza dzieci i młodzieży, czyli tzw. katecheza szkolna, jest częścią tego procesu, wprowadzania w życie wiary. Pozostaje ona w bezpośrednim związku do świadectwa wiary wspólnoty, która chroni ją przed biblicyzmem. Katechetą jest tu w dużej mierze cała wspólnota wierzących, która bierze odpowiedzialność za wprowadzenie młodego chrześcijanina w życie wiary. Umieszczona w tym kontekście katecheza biblijna powinna przybliżyć Biblię i jej posłannictwo współczesnemu młodemu człowiekowi, ale też powinna poprzez znajomość sytuacji psychicznych i socjologicznych ułatwiać jej właściwe odczytanie. Wyróżnić możemy dwie drogi, które pomagają to zamierzenie osiągnąć: drogą dedukcyjną, prowadzącą od tekstu Biblii do katechizowanego oraz drogą indukcyjną wychodzącą z sytuacji życiowej katechizowanego i prowadzącą do zrozumienia orędzia zawartego w tekstach Pisma św.³ W katechezie tradycyjnej pierwszą drogę stosowano prawie powszechnie. W odniesieniu do Biblii tym punktem wyjścia może być rodzaj literacki. Przykładowo w katechezie o stworzeniu świata można wyjść od stwierdzenia, że opis jest hymnem liturgicznym ku czci Boga Stwórcy, albo w perykopie o wyrzuceniu sprzedających w świątyni podkreślić różnice redakcyjne między J 2, 13—25 a synoptykami Mt 21, 12—13; Mk 11, 15—17; Łk 19, 45—46. Ta droga jest dzisiaj niewystarczająca i niepopularna. Nie można w sposób autorytatywny przekazywać „posłannictwa z góry” i zadowalać się formułowaniem „odwiecznej prawdy”. Istnieje obecnie silna potrzeba dostrzeżenia w słowie Bożym odpowiedzi na ludzkie pytania i problemy. Pismo św. często poprzez ludzkie doświadczenie prowadzi do odkrycia Boga i przeżycia Jego obecności. Takie podejście do Biblii jest także zgodne z zasadami efektywnego nauczania, które postuluje dydaktyka. Dotyczy to w szczególności zasady pogładowości, zasady świadomego i aktywnego udziału w procesie nauczania oraz zasady łączenia teorii z praktyką⁴. Zasadę pogładowości rozumie się dzisiaj bardzo szeroko jako kojarzenie poznania z działaniem⁵. W odniesieniu do katechezy biblijnej tą rzeczywistością dotykalaną jest słowo Boże zawarte w Piśmie św. Umiejętność obrazowego opowiadania perykop biblijnych czyni słowo Boże bliższym życiu. Należy jednak pamiętać, że

² O. F. Bollnow spotkanie w sensie egzystencjalnym rozumie jako takie zejście się osób, że trafia ono spotykającego w „rdzeń egzystencji” i doprowadza do zasadniczej zmiany w jego postępowaniu. Por. Bollnow, *Existenzphilosophie und Pädagogik*, Stuttgart 1959, 98.

³ Drogę indukcyjną zaleca *Dyrektorium Katechetyczne* uważając ją za jak najbardziej zgodną z ekonomią zbawienia, a także ze swoistym poznaniem na drodze wiary. Por. DCG 72.

⁴ Por. Kupisiewicz, *Podstawy dydaktyki ogólnej*, W-wa 1976, 130—150.

⁵ Por. W. Okoń, *Wychowanie umysłowe*, w: *Pedagogika*, pod red. B. Suchodolskiego, Warszawa 1973, 352.

poglądowe przedstawienie perykop jest tylko środkiem do celu, służyć ma ono wydobyciu istotnej wypowiedzi tekstu⁶. Słowo Boże staje się niejako „dotykalne” na katechezie przez kontakt z autentycznym tekstem Pisma św. a także przez pracę nad tekstem, polegającą na wnikliwej analizie słowa pisanego w celu wydobycia istotnych treści przekazu Objawienia. Zasadę świadomego i aktywnego udziału w nauczaniu rozumie współczesna dydaktyka jako jedną zasadę⁷. Wszelkimi sposobami należy rozbudzać zainteresowania katechizowanych, kształtować ich motywację jako odczuwaną potrzebę realizacji celów. Sprzyjać temu ma nauczanie problemowe i praca w grupach. Nauczanie problemowe, najogólniej biorąc polega na organizowaniu sytuacji problemowych, formułowaniu zagadnień i udzielaniu pomocy w rozwiązywaniu problemów⁸. Na katechezie punktem wyjścia w tworzeniu sytuacji problemowej może być tekst Pisma św. albo współczesna rzeczywistość ludzka i konkretne środowisko, w którym katechizowani żyją. Ważna jest tu umiejętność doszukiwania się wspólnie z katechizowanymi istotnego sensu perykopy biblijnej, naświetlania słowem Bożym ludzkich problemów i wytwarzania nawyku rozwiązywania sytuacji problemowych w kontekście Objawienia⁹. Tak prowadzona katecheza rozwija aktywność i samodzielność katechizowanych w myśleniu i działaniu. Zasada łączenia teorii z praktyką jest uważana dzisiaj za najważniejszą zasadę nauczania¹⁰. W katechezie biblijnej polega ona na ciągłym podkreślaniu momentów styku Objawienia z życiem człowieka i uwypuklaniu sytuacji, w których objawione słowo Boże łączy się z wyrazem wiary napotykanym w życiu Kościoła. Godnym polecenia jest wyrobienie umiejętności modlitwy, medytacji, refleksji nad własnym życiem w świetle wezwania Bożego, a przede wszystkim na włączeniu się w życie parafialne. Tu na szczególne podkreślenie zasługuje wychowanie do aktywnego udziału w liturgii parafialnej z zaakcentowaniem udziału w zgromadzeniu eucharystycznym oraz konkretna pomoc w pracy charytatywnej¹¹. Pamiętać o tych zasadach to ułatwiać sobie pracę katechetyczną.

Z omawianymi zagadnieniami wiąże się również problem języka wiary, który niejednokrotnie jest inny w Piśmie św. a inny w świecie współczesnym¹². Jeżeli kerygmat biblijny ma być przyjęty to musi być

⁶ „Die anschauliche Darstellung der Bibelerzählung und die lebendige Begegnung mit der biblischen Botschaft in der Einzelerklärung ist immer die erste und sehr wichtige Aufgabe der Bibelkatechese. Immer aber darf die Veranschaulichung wie schon angedeutet, nur Mittel zum Zweck sein”. B. Dreher, *Die Anschaulichkeit im Bibelunterricht*, Pädagogische Welt 14 (1960), 243.

⁷ Por. W. Zaczyński, *Dydaktyka*, w: Pedagogika, pod red. M. Godlewskiego, S. Krawcewicz, T. Wujka, Warszawa 1974, 397.

⁸ Por. W. Okoń, *U podstaw problemowego uczenia się*, Warszawa 1964, 79.

⁹ Por. B. Dreher, *Zeuge des verborgenen Gottes*, Freiburg 1970, 7 n; tenże, *Das Kerygma im Feld der Berufsschulkatechese*, Christlich Pädagogische Blätter (ChPB) 84 (1971), 370.

¹⁰ Por. Zaczyński, *Dydaktyka*, 405.

¹¹ Por. B. Dreher, *Katechese-Gemeinde*, Graz 1970, 104; tenże, *Katechese im Organismus der Gesamtseelsorge*, Katechetische Blätter (KB), 291; tenże, *Der Religionsunterricht und die Gemeindeseelsorge*, w: Botschaft und Lehre, Graz 1969, 67.

¹² Por. H. Cazelles, J. Delorme, L. Derousseaux, J. Le Du, R. Mace, *Język wiary w Piśmie św. i w świecie współczesnym*, Warszawa 1975, 18 nn.

podany w języku zrozumiałym dla katechizowanych¹³. Nie wystarcza samo posługiwanie się słowami Biblii. Język podlega bowiem procesowi ciągłych przemian. Nie chodzi tu wyłącznie o zmianę form językowych, ale bardziej o zmianę kontekstu kulturowego jako podłoża przemian i rozwoju języka. Postawić sobie trzeba pytanie: jak mówić do różnych grup ludzi; jak mówić do dzieci, jak mówić do młodzieży a jak do dorosłych? Istnieje dość zasadnicza różnica między językiem dorosłych a językiem dzieci¹⁴. Język nie tylko przekazuje informację, nie tylko odsłania osobowość mówiącego, ale wzbudza reakcje w osobie, do której skierowana jest nasza mowa. Odnosząc to do Biblii jako słowo Boga skierowanego do człowieka można powiedzieć, że jest ono nie tylko pouczeniem o Bożym działaniu w historii i objawieniem Boga osobowego, lecz jest orędziem, w którym „Bóg niewidzialny w nadmiarze swej miłości zwraca się do ludzi jak do przyjaciół i obcuje z nimi, aby ich zaprosić do wspólnoty z sobą i przyjąć ich do niej” (KO 2). Mówiąc o problemie języka w katechezie wspomnieć należy jeszcze o tzw. uprzednim rozumieniu tekstu (Vorverständnis)¹⁵. To uprzednie rozumienie tekstu wynosi katechizowany już z domu rodzinnego albo z uczestnictwa w liturgii. Ma to swoje dodatnie strony. Ułatwia nowe, właściwe i głębsze rozumienie określonego tekstu biblijnego. Może czasem utrudniać katechezę, kiedy tekst był błędnie i niewłaściwie dotychczas rozumiany i interpretowany. Uprzednie rozumienie tekstu trzeba mieć na uwadze rozpoczynając katechezę. Dobrze jest dać okazję do swobodnej wypowiedzi na temat przeczytanego tekstu. Poznaje się w ten sposób jak uczniowie dotąd dany tekst rozumie¹⁶. Problemy te nie są jeszcze rozwiązane do końca, wymagają wielu przemyśleń i opracowań.

2. Cel i zadania katechezy biblijnej

Odpowiedzią na Objawienie Boże jest otwarcie się osobowe człowieka. Bóg i człowiek stają na równej płaszczyźnie dialogu i partnerstwa. Inicjatorem tego partnerskiego dialogu jest Bóg, który objawia się człowiekowi, wzbudza wiarę i wzywa do odpowiedzi, która byłaby całkowitym zwróceniem się do Boga. Katecheza biblijna poprzez odczytanie tekstu Pisma św. i zrozumienie jego właściwej wypowiedzi stara się doprowadzić do spotkania z Bogiem, kształtując równocześnie postawę wiary i wprowadzając w pełne życie chrześcijańskie. Dreher uważa, że proces kształtowania dojrzałej wiary trwa „od momentu chrztu

¹³ Por. B. Dreher, *Von der Tradition zur Gegenwart*, ChPB 82 (1969), 132 nn; tenże, *Die Sprache des Holländischen Katechismus*, Dienst am Wort 4 (1969), 219 n; tenże, *Die Hörer-Situation und Kommunikation als Masstab für den Wandel des Kerygma*, ChPB 85 (1972), 14.

¹⁴ Sprawa języka i zasobu słów dziecka budzi zainteresowania psychologów i pedagogów. I u nas pojawiło się szereg prac poświęconych temu zagadnieniu, m. in.: S. Kowalski, *Rozwój mowy i myślenia dziecka*, Warszawa 1962; D. Geppertowa, M. Przetaczokowa, S. Szuman, *O rozwoju języka i myślenia u dziecka*, Warszawa 1968.

¹⁵ Por. B. Dreher, *Verkündigung*, Herders theologischer Taschenlexikon 8, Freiburg 1973, 46—49; W. Langer, *Schriftauslegung im Unterricht*, Einsiedeln 1968, 84; K. Frör, *Biblische Hermeneutik*, München 1967, 53.

¹⁶ Por. Langer, *Schriftauslegung*, 85.

do późnej starości". Katecheza dzieci i młodzieży jest więc wprowadzeniem na drogę, która umożliwia osiągnięcie owej dojrzałości¹⁷. Zrozumiałym jest odniesienie tej katechezy do wspólnoty dorosłych, która umożliwia prawidłowy rozwój wiary dzieci i młodzieży. Wewnętrzne powiązanie katechezy ze wspólnotą dorosłych jest warunkiem jej skuteczności. Brak związków pomiędzy katechezą dziecięcą i młodzieżową z jednej strony, a wspólnotą dorosłych z drugiej, pociąga za sobą izolację katechezy stając się przyczyną niepowodzeń katechetyczno-pedagogicznych. Katecheza biblijna jest częścią ogólnej działalności katechetycznej Kościoła, dlatego realizacja jej celu ma miejsce przez wyznaczenie następujących szczegółowych zadań:

a) Budowanie w ramach katechezy wspólnoty dziecięcej lub młodzieżowej. Wszystko, co dzieje się na katechezie ma ułatwić katechizowanemu danie odpowiedzi na wezwanie Boże zawarte w Biblii¹⁸. Wspólna modlitwa, wspólna medytacja nad usłyszanym słowem Bożym, wspólny wysiłek dążący do wydobycia kerygmatu biblijnego, czy inscenizacja niektórych perykop powinny coraz bardziej integrować grupę katechetyczną. Atmosfera panująca na katechezie musi sprzyjać nawiązywaniu osobowych relacji z Bogiem i pogłębieniu więzi koleżeńskich. Od czysto ludzkich partnerskich relacji należy przejść do kształtowania świadomości, że człowiek zasadniczo jest partnerem Boga. I to partnerstwo najbardziej rozwija jego osobowość. Prawda Pisma św. nie może być przedstawiana w sposób abstrakcyjny i bezosobowy, lecz musi ułatwiać dialog z Bogiem, który najpełniej wyraża się w modlitwie. Uczyć trzeba umiejętności modlenia się i to nie przez pamięciowe opanowanie modlitw biblijnych, lecz przez uczenie stylu biblijnej modlitwy na przykładzie psalmów, hymnów, wyznań wiary itp.¹⁹.

b) Katecheza powinna wychowywać do należytego udziału w liturgii. „Liturgia jest bowiem źródłem i szczytem działalności Kościoła” (KL 10). Wokół liturgii koncentruje się życie Kościoła. Liturgia ułatwia doskonalsze i bardziej aktywne przeżywanie tajemnic wiary. Katecheza biblijna ze swej natury wychowuje do właściwego udziału w liturgii. Pobożność biblijna swoje właściwe wypełnienie znajduje w liturgii. Liturgia ukazuje i głosi misterium zbawienia. To, co Biblia przekazuje w słowach, liturgia uobecnia w obrzędach. Ułatwia osobowe spotkanie z Bogiem, przybliżając Tajemnicę Chrystusa, odkrywa Tajemnicę Bo-

¹⁷ Por. B. Dreher, *Methodik und Didaktik der Bibelkatechese*, w: Einführung in die Auswahlbibel, Freiburg 1967, 49; tenże, *Katechese im Organismus der Gesamtseelsorge*, 293. Takie sformułowanie celu katechezy znajduje potwierdzenie w *Dydaktorium Katechetycznym*: „W ramach działalności duszpasterskiej, katechezą trzeba nazwać tę formę działalności kościelnej, która prowadzi zarówno wspólnotę jak i poszczególnych wiernych do osiągnięcia dojrzałości w wierze. Przy pomocy katechezy, wspólnoty chrześcijańskie przyswajają sobie żywe poznanie Boga i jego zbawczego planu, który skoncentrował się w Chrystusie, Bożym Słowie Wcielonym i doskonałą się, zmierzając ku temu, aby ich wiara była dojrzała i światła oraz by uczestnikami tej dojrzałej wiary stali się wszyscy, którzy tego pragną” (DCG 21). Szerzej na temat jednolitości i różnorodności celu katechezy w zależności od kierunków i epok, pisze M. Majewski, *Antropologiczna koncepcja katechezy*, Lublin 1977, 132—153.

¹⁸ Por. Dreher, *Methodik und Didaktik*, 42; H. Hilger, *Handbuch für den Bibelunterricht*, Freiburg, 21; G. Otto, *Biblische Didaktik*, Hamburg 1964, 19.

¹⁹ Por. Dreher, *Methodik und Didaktik*, 42.

zej miłości. Spotkanie z Bogiem dokonujące się pod osłoną znaku liturgicznego jest zarazem formą uświęcenia człowieka i wyrazem jego wiary. Bogactwo znaków i obrzędów liturgicznych pomaga w przyjęciu słowa Bożego, które w czasie akcji liturgicznej jest uroczyście proklamowane. Wychowanie biblijne posiada zasadnicze znaczenie w prawidłowym zrozumieniu liturgii. Wycucie dla symboliki liturgicznej wymaga wprowadzenia w świat ukazany przez Biblię. Katecheza nie ma polegać na wyjaśnianiu znaków i symboli, lecz na wprowadzaniu w historię zbawienia, która pozwoli w ten sposób spontanicznie zrozumieć język znaków liturgicznych. Jeśli liturgia umożliwia spotkanie Boga z człowiekiem, to właśnie cała Biblia mówi o tego rodzaju spotkaniach; o Bogu zawierającym przymierze z ludźmi, o Bogu zbliżającym się do ludzi przez znaki, przez wydarzenia historyczne i fakty życia codziennego. Tajemnica Kościoła ujawnia się w sposób najdoskonalszy w Eucharystii (KL 41). Katecheza nie będzie budowała Kościoła bez uwzględnienia tego ścisłego związku z Eucharystią. Nie może więc być katechezy biblijnej bez jej odniesienia do liturgii²⁰.

c) Następnym zadaniem katechezy jest wychowanie do aktywnego udziału w życiu Kościoła. Nie chodzi tu o teoretyczną wiedzę o Kościele ale o żywą świadomość przynależności do Kościoła. Aktualizacja Kościoła dokonuje się tylko w określonym miejscu i w określonej grupie. Tym miejscem i tą grupą jest parafia. Bez związku z życiem parafii katecheza będzie narażona na teoretyzowanie w sprawach wiary, będzie narażona na subiektywizm i indywidualizm. Po prostu, nie można mówić o katechezie bez odniesienia do życia parafialnego. W izolacji katechezy dziecięcej i młodzieżowej od życia wspólnoty parafialnej dopatrywać się trzeba jednej z przyczyn jej nieskuteczności²¹. Wychowanie do wiary dokonuje się przez umożliwienie dzieciom i młodzieży udziału w życiu Kościoła lokalnego. Właściwe odczytanie Pisma św. z konieczności prowadzi do wniosku, że życie chrześcijańskie jest służbą dla drugich i ma być wypełnione czynami miłości. Takie postawy jak postawa braterstwa, postawa służby i poświęcenia dla innych — w świetle wskazań Soboru Watykańskiego II — są postawami godnymi wypracowania.

d) Kolejnym ważnym zadaniem katechezy jest wychowanie do chrześcijańskiego poczucia odpowiedzialności za siebie i innych. Obok tworzenia grupy katechetycznej i aktywnego udziału w zgromadzeniu liturgicznym i w życiu parafialnym, zaangażowanie się w sprawy doczesne w świetle Konstytucji o Kościele nabiera charakteru religijnego. Wpływa ono z nowego sposobu istnienia chrześcijanina i z jego związku z Chrystusem. Chrześcijanin nie może być obojętny na sprawy

²⁰ J. Dreissen uważa nawet liturgię za zasadę koncentrującą, a katecheza staje się u niego „akcją quasi liturgiczną”. Por. Dreissen, *Liturgische Katechese*, Freiburg 1965. Również A. Höfer idzie tu dalej niż inni, dokonując organicznej jedności między katechezą biblijną a katechezą liturgiczną. Por. Höfer, *Biblische Katechese*, Salzburg 1966. Po tej samej linii idą u nas autorzy serii podręczników katechetycznych *Bóg z nami*. Dla autorów podręcznika, czytania liturgiczne stanowią kryterium doboru perykop w katechezie. Por. J. Charytański, *Seria katechetycznych podręczników „Bóg z nami”*, w: W kierunku prawdy, Warszawa 1976, 354 nn.

²¹ Por. Dreher, *Katechese im Organismus*, 293; tenże, *Katechese und Gemeinde*, 20 nn; F. Klostermann, *Prinzip Gemeinde*, Wien 1965, 72.

tego świata, na warunki pracy i życia, bowiem w doczesności już realizuje się Królestwo Boże. Chrześcijanin ma być dla świata znakiem Boga żywego i ma wnosić w stosunki międzyludzkie ducha Chrystusowego (KK 38), a jego postępowanie ma rangę świadectwa wiary (KK 35). Ukazać więc trzeba katechumenowi jego właściwe miejsce w rodzinie i w szkole, aby w przyszłości mógł odczytać zadanie jakie ma do spełnienia w Kościele i w świecie. Powyższe zadania nie wyczerpują całości problematyki, mogą też być różnie formułowane²².

3. Analiza dydaktyczna tekstu biblijnego

Podstawę analizy dydaktycznej stanowi analiza egzegetyczno-hermeneutyczna tekstu biblijnego, której zasady i sposoby zostały już wyżej omówione. Poprawność myślenia teologicznego i umiejętność spojrzenia na tekst pod kątem aktualnych potrzeb wychowanków są tu niezwykle ważne²³. Takie spojrzenie na Biblię zawiera w sobie dwa aspekty: terażniejszość i przeszłość, przy czym terażniejszość dla katechety jest ważniejsza od przeszłości. Ważne jest pytanie, co tekst miał do powiedzenia tym do których był adresowany (worum es damals ging?), ale ważniejsze jest to, co tekst ma do powiedzenia współczesnemu człowiekowi (worum es heute geht?)²⁴. Co chciał np. powiedzieć Mateusz swej gminie w perykopie o Mędrcach ze Wschodu (Mt 2, 1—12). Na pewno nie chodziło o pojawienie się niezwyklej gwiazdy, ani o reakcję Heroda i mieszkańców Jerozolimy, ale o wypełnienie się proroctwa Micheasza 5, 1—2 i proroctwa Balaama (Lb 24, 17). W Jezusie widzi Mateusz wypełnienie tych proroctw i oczekiwań. I to jest najważniejsze, co Mateusz chce przekazać swej gminie. Historyczne szczegóły stanowią tło. Rzeczą katechety jest przeniesienie tego kerygmatu z historycznego kontekstu w kontekst współczesny. Należy dać próbę odpowiedzi na pytanie, jak po Soborze Watykańskim II trzeba rozumieć powołanie pogan do zbawienia? W jakim sensie Chrystus i Jego Kościół jest dzisiaj zbawieniem narodów? Co to znaczy, że Kościół jest z natury misyjny? Te aktualne problemy domagają się omówienia na katechezie²⁵. Katecheza nie może się zatrzymywać na nieistotnych szczegółach historycznych znajdujących się w perykopach, ale ma na uwadze przekazanie katechizowanym prawdy zbawczej w kontekście rzeczywistości, w której oni żyją. Grupa katechetyczna pragnąca wyrazić swą wiarę w przebaczenie, jakie Bóg

²² Por. A. Barth, *Die Bibel im Religionsunterricht*, 143 nn; W. Nastainczyk, *Biblische Unterweisung*, Freiburg 1971, 22—25, 146—148. Szczegółowe rozpracowanie zadań i celu katechezy biblijnej przedstawił W. Nastainczyk w referacie wygłoszonym na zjeździe katechetycznym w Strassburgu we wrześniu 1975: (*Die Bibel als Ziel und Aufgabe des katholischen Religionsunterrichts*), KB 101 (1976). 155—165.

²³ „Unter didaktischer Analyse, dem Kern der Unterrichtsvorbereitung, versteht man heute, dass in Vorbereitung des eigentlichen Unterrichtsganges der „Stoff“, d. h. für die Bibelkatechese das Evangelium Jesu Christi, in seinen theologischen Gehalten sorgfältig auf das Kind zugeordnet wird”. Dreher, *Methodik und Didaktik*, 32; W. Bartholomäus, *Zur Didaktik der Religionsunterricht*, KB 101 (1976), 146 n.

²⁴ Por. Dreher, *Methodik und Didaktik*, 59.

²⁵ Tamże, 39.

nam daje przez Jezusa Chrystusa, powinna odnaleźć w postawie Jezusa wobec grzeszników, postawę Boga wobec nich samych. Nieuchwycenie związków między Pismem św. a współczesnością byłoby „katastrofą katechezy”²⁶. Nie wszystko co z teologicznego punktu widzenia jest ważne, ma tę samą rangę ważności dla określonej grupy katechetycznej. Decydującą rolę odgrywa tu katecheta, który zna swoją grupę i jest odpowiedzialny za rozwój życia wiary tej grupy. On decyduje o tym, pod jakim aspektem omawiać daną perykopę, aby jej oddziaływanie było najskuteczniejsze²⁷. W perykopie o uzdrowieniu paralytyka (Łk 5, 17—26) można uwypuklić fakt, że przez Jezusa Chrystusa dokonuje się już tu na ziemi odpuszczenia grzechów, albo można ją omówić jako jeden z cudów Jezusa, lub też podkreślić wiarę paralytyka i tych, którzy mu towarzyszyli przynosząc go do Jezusa, czy wreszcie można zwrócić uwagę na pełną zgorszenia reakcję faryzeuszów i zdziwienie tłumu. Podobnie ma się sprawa z przypowieścią o Synu marnotrawnym (Łk 15, 11—36). Tematem centralnym jest na pewno Bóg, który w swoim miłosierdziu i w swojej ojcowskiej miłości ujawnionej w Jezusie Chrystusie, wychodzi naprzeciw grzesznikom przebacząc im wszystko. Radość Ojca z nawrócenia i odnalezienia syna przypomina tu radość Dobrego Pasterza odnajdującego zagubioną owcę (Łk 15, 4—7) oraz radość niewiasty zwołującej przyjaciółki z powodu odnalezienia utraconej drachmy (Łk 15, 8—10). Grzesznikiem jest nie tylko marnotrawny syn, lecz również ten drugi, niemarnotrawny. Jego postawa i zachowanie przypomina postawę i zachowanie faryzeuszów z przypowieści o faryzeuszu i celniku (Łk 18, 9—14). On nie mniej potrzebuje przebaczenia od swego marnotrawnego brata. On także zawinił przeciw miłości Ojca. W katechezie należy uwypuklić miłość ojcowską Boga, która jest źródłem naszej radości. Usprawiedliwienia dokonuje Bóg w swojej miłości, a nie ludzkie, chociażby największe, praktyki pokutne. Pokuta, sakrament pokuty jest spotkaniem z tym pełnym miłości i miłosierdzia Bogiem²⁸. Na podstawie analizy perykopy, wyboru tematu dokonuje katecheta, mając na uwadze potrzeby swojej grupy katechetycznej. Przedstawienie wszystkich możliwych aspektów danej perykopy, miąłoby się z celem katechezy i byłoby bezowocne. W katechezie należy podać to, co najbardziej podstawowe, co wywiera wpływ na kształt i styl chrześcijańskiego życia. Wyraźnie trzeba odróżnić historyczne tło od prawdy Bożej i więcej uwagi należy poświęcić problemom teologicznym występującym u poszczególnych autorów biblijnych aniżeli historycznym uwarunkowaniom²⁹. Każdy z tych autorów ma własną teologię, w ramach której podaje różne aspekty prawdy Bożej. To zróżnicowanie teologiczne występujące u autorów natchnionych jest dla nas najwymowniejszym przykładem, że przekazywana prawda Boża musi mieć na uwadze aktualne problemy i potrzeby środowiska, do którego

²⁶ Tamże, 41.

²⁷ „Die didaktische Analyse besteht also darin, dass der Katechet das — und nur das — behandelt, was für seine Kinder lebensnotwendig, was für sie existentiell und aktuell bedeutsam ist”. Dreher, jw., 36.

²⁸ Por. Dreher, *Methodik und Didaktik*, 36; tenże, *Der verlorene Sohn*, ChPB 82 (1969), 40—43.

²⁹ Por. Dreher, *Die biblische Unterweisung*, 116.

jest skierowana. Nie oznacza to w żadnym wypadku przekazywania „nowej Ewangelii” Ewangelia Jezusa Chrystusa bowiem jest jedna i niezmienna, wymaga jednak, aby była głoszona w sposób zrozumiały dla tych, przez których ma być przyjęta³⁰. W opisie uzdrowienia paralityka u Mateusza można zauważyć inny aspekt teologiczny, aniżeli u Marka (Mt 9, 1—8; Mk 2, 113). Mateusz bardziej od Marka akcentuje prawdę, że Syn Człowieczy już tu na ziemi ma moc odpuszczenia grzechów. Prawdę tę głosili pierwotne gminy chrześcijańskie i to różniło je już w pierwszym okresie od żydowskich gmin wyznaniowych, które uważały, że tylko Bóg i tylko w niebie, a nie na ziemi, odpuszcza grzechy. W przekazie mateuszowym zawarte mamy także świadectwo wiary pierwotnego Kościoła w odpuszczenie grzechów. I ta wiara, że w Jezusie Chrystusie już tu na ziemi istnieje odpuszczenie grzechów jest istotną cechą Kościoła po dzień dzisiejszy³¹. Należy się jednak zastanowić, jak tą prawdę, że w Kościele katolickim mocą Jezusowej władzy istnieje odpuszczenie grzechów, przekazać współczesnemu młodemu człowiekowi, który z jednej strony zdaje się negować ten fakt, z drugiej zaś wewnętrznie pragnie odpuszczenia winy, o czym świadczyć mogą chociażby powstające dość masowo poradnie zdrowia psychicznego. Katecheza musi się bronić przed dwoma błędami: tzw. historyzmem oraz ahistorycznym teologizmem. Katecheza nie może przekształcić się w naukę historii „o tym co miało miejsce dawno temu”. Takie historyczne podejście do katechezy było niebezpieczeństwem zagrażającym jej stale w ostatnim stuleciu. Słowo Boże nie jest przeszłością, jest wciąż żywe i ciągle na nowo rozbrzmiewa wzbudzając posłuszeństwo wiary. Nie oznacza to lekceważenia historii. Podawanie prawdy Bożej „wysterylizowanej” z czasu i przestrzeni byłoby również nieporozumieniem. Objawienie Boże to słowa i czyny Boga dokonane w historii. Historyczne fakty zinterpretowane w świetle słowa Bożego otrzymują w Biblii nowy wymiar. Jedno i drugie jest z sobą związane. W katechezie również fakty i ich interpretacja nie wykluczają się lecz uzupełniają. W katechezie jednak musi jeszcze nastąpić konfrontacja prawdy zawartej w Biblii z rzeczywistością życia katechizowanych oraz musi się rozpocząć proces identyfikacji wiary katechizowanych z wiarą biblijną³². Proces konfrontacji i identyfikacji, które są czymś istotnym dla owocności katechezy, są niemożliwe bez ścisłego związku z życiem Kościoła. Nawet najlepiej prowadzona katecheza pozostanie nieskuteczną, jeśli życie Kościoła lokalnego, w którym katechumen żyje i wzrasta, odbiega za bardzo od tego, o czym jest mowa na katechezie. Dzieci wzrastają we wspólnocie i żyją jej atmosferą. Stąd styl życia religijnego wspólnoty i jej atmosfera rzutuje na kształt i rozwój wiary młodego człowieka³³.

³⁰ „Wir haben keine neue Botschaft zu verkünden, die er uns nicht ursprünglich gebracht hätte, aber wir haben die alte und gleiche Botschaft neu, so wie sie die Gemeinde heute bedrängt und betrifft zu formulieren”. Dreher, *Methodik und Didaktik*, 40; R. Renner, *Die Wunder Jesu in Theologie und Unterricht*, Lahr 1966, 40.

³¹ Por. Dreher, jw., 41.

³² Por. Dreher, *Methodik und Didaktik*, 40; tenże, *Verkündigung*, 49.

³³ Por. Dreher, *Katechese — Gemeinde*, 15—25; tenże, *Katechese im Organismus*, 292.

II. METODYCZNE ZAŁOŻENIA KATECHEZY BIBLIJNEJ.

Owocność katechezy jest uzależniona nie tylko od bogactwa treści katechetycznej, lecz również od sposobu prowadzenia katechezy zgodnie z zasadami nauczania. Bogactwo form i metod chroni katechezę przed nudą i sprzyja rodzeniu się przeżyć religijnych. Nuda i brak przeżyć religijnych są największym niebezpieczeństwem katechezy, przekreślającym wysiłek katechety. Stąd nieobojętnym jest to, jak treść orędzia zbawienia zawartego w Biblii zostanie przekazana.

1. Metody katechezy biblijnej.

Omówimy tu jedynie te metody, które w prowadzeniu katechezy biblijnej są szczególnie wskazane.

1° Najprostszym sposobem poznania tekstu biblijnego jest jego przeczytanie. Wydawałoby się, że nie trzeba tu podawać żadnych uwag, ponieważ umiejętność czytania jest u nas powszechna. Dreher stawia tu dwa warunki: a) Grupa katechetyczna jest wspólnotą ludzi wierzących i w niej powinno rozbrzmiewać słowo Boże. Pismo św. na katechezie nie może być czytane prywatnie (każdy sobie), lecz ma to być czytanie głośne, wyraźne a zarazem spokojne, biegnące powolnym rytmem, bez pośpiechu, aby każdy obecny w sali mógł dosłyszeć przeczytane słowo Boże³⁴. b) Czytanie słowa Bożego ma ułatwić jego przeżycie. Uczyć refleksji nad słowem Objawienia. Czytanie ma być medytacyjne tj. wychowujące do medytacji. Medytacja zaś obok modlitwy jest koniecznym czynnikiem chrześcijańskiego życia³⁵. Element medytacji jest potrzebny współczesnemu człowiekowi. Niedocenianie tego elementu w naszej katechezie może być jednym z powodów niezwykłego zainteresowania się religiami Wschodu. Trzeba także uczyć na katechezie poszanowania Biblii jako księgi świętej. Można to uczynić już przez pewne zewnętrzne elementy szacunku jak np. umieszczanie Pisma św. w salce na eksponowanym miejscu, umieszczenie obok Pisma św. świecy i kwiatów. Szacunku do Biblii jako księgi świętej uczy nas przede wszystkim liturgia. Należy wystrzegać się na katechezie czysto poznawczego, laickiego traktowania Pisma św. W odniesieniu do Biblii element „sacrum” powinien być zachowany.

2° Opowiadanie, obok czytania, jest drugą podstawową figurą metodyczną. W katechezie biblijnej spełnia ono niezastąpioną rolę³⁶. Opowiadać tzn. mówić do kogoś, licząc na jego reakcję. Chcąc komuś oka-

³⁴ „Das langsame Lesen oder Erzählen ist methodisch die Grundfigur einer Schülerkatechese”. Dreher, *Methodik und Didaktik*, 54.

³⁵ „Es müsste ein gutes meditatives Lesen sein, nicht ein Herablesen, ein Lesen, das die kostbaren Worte wiegt und wertet, das vor allen kein stilles Privatlesen, sondern ein Lautes Vorlesen und damit ein gemeinschafts-oder besser gemeindegildendes Lesen ist. Das laute gesprochene Lesen macht bereits aus gedruckten Worten lebendige und fordert Hörende”. Tamże, 55.

³⁶ Por. Dreher, *Methodik und Didaktik*, 43 nn; H. Hilger, *Bemerkungen über das Erzählen biblischer Geschichten*, KB 95 (1970), 206—215; D. Steinwede, *Zu erzählen deine Herrlichkeit*, München 1968, 151—154; W. Nastainczyk, *Biblische Unterweisung*, 87—94; A. Barth, *Die Bibel im Religionsunterricht*, 161—169.

zać życzliwość i przyjaźń opowiadamy mu o sobie w słowach prostych, nie używając abstrakcyjnych terminów. Gdy ktoś opowiada, gromadzą się ludzie, wsłuchują się w słowa opowiadającego, wychodzą ze swego osamotnienia, zapominają o swoich troskach, lękach i cierpieniach. Słuchający odkrywają innych ludzi, czuje się z nimi złączony. Mistrzem opowiadania był Jezus. Opowiadania biblijne są niewykorzystaną szansą katechezy. Przez opowiadanie można obudzić u dzieci zamiłowanie do Pisma św. oraz wewnętrzną radość ze spotkania ze słowem Bożym. Opowiadanie jest swego rodzaju akcją przenoszącą słuchaczy w inną, dotychczas nieznaną rzeczywistość. Czyni ona słuchacza współuczestnikiem tej rzeczywistości³⁷. Siły i głębi opowiadań biblijnych nie są w stanie zastąpić żadne współczesne opowiadania i przykłady. Dlatego szczególnie w niższych klasach trzeba jak najwięcej opowiadać. Opowiadanie jako spotkanie ze słowem Bożym stawia katechecie pewne wymagania. Katecheta powinien opowiadać z wewnętrznym zaangażowaniem i teologicznym wyczuciem. Chcąc sprostać tym wymaganiom należy przestrzegać następujących reguł: a) Opowiadanie musi wychodzić z realiów świata Biblii, brać pod uwagę stosunki społeczno-polityczne czasów, o których dany tekst mówi. Korzystać z osiągnięć archeologii biblijnej, komentarzy do Pisma św., słowników biblijnych, encyklopedii itp. b) Opowiadanie ma być niejako na służbie tekstu, winno wydobyć jego istotną wypowiedź. Musi więc być podporządkowane egzegezie tekstu i musi być niejako aktualizującym wyjaśnieniem. Temu prawu podlega konkretyzowanie, psychologizowanie, dramatyzacja, czy jakakolwiek inna forma przekazu. c) Opowiadając należy mieć na uwadze rodzaj literacki tekstu. Są teksty, które w swoim realizmie są tak silne, że nawet bez subiektywnych środków wyrazu zmuszają do rozważania np. Opisy Męki Pańskiej. W opowiadaniu przypowieści na podkreślenie zasługuje to, co stanowi istotę tekstu z pozostawieniem na boku i tak już bogatej scenerii tekstu. Trudnym problemem jest opowiadanie cudów. Przy cudach bowiem nie tyle fakt, ile raczej jego zbawcza wymowa ma zostać uwypuklona. Dziecko nie powinno wznosić w atmosferze cudowności. Opowiadania o cudach nie są protokołami czy reportażami z cudownego wydarzenia, lecz świadectwami wiary Apostołów, którzy dopiero po Zmartwychwstaniu Jezusa właściwie je zinterpretowali. Cuda wychowują do poszanowania tajemnicy, dlatego należy je opowiadać³⁸. Dla rozwoju wiary i jej właściwego kształtu jest to bardzo ważne. d) Opowiadanie ma być wreszcie dostosowane do stopnia rozwoju psychicznego i mentalności katechizowanych. Ta sama perykopa może być opo-

³⁷ „Erzählen heist, dass Katechet und Schüler sich in einer unentrinnbaren Wirklichkeit treffen, die von ihnen mitvollzogen wird”. Dreher, *Didaktik und Methodik heutigen RU*, 67. Znaczenie opowiadań w procesie nauczania i wychowania docenia również metodyka szkolna: „Dobre opowiadanie cechuje obrazowość i żywość polegająca na nadawaniu scenom ruchu i życia, wywoływaniu w umyśle ucznia obrazów wyrazistych, na wiernym oddaniu całej plastyki i dynamiki akcji. Chodzi o to, aby uczniowie, słuchając opowiadania, znaleźli się w roli jak gdyby naocznych świadków przedstawionych wydarzeń. Język opowiadania powinien być prosty i jasny, dostosowany do poziomu uczniów”. Por. J. Zborowski, *Unowocześnienie metod nauczania*, Warszawa 1966, 62.

³⁸ Por. Dreher, *Methodik un Didaktik*, 46. Innego zdania jest Wegena st, który uważa, że dzieciom do lat 10 nie należy opowiadać cudów: *Der biblische Unterricht zwischen Theologie und Didaktik*, Gütersloh 1965, 53.

wiadana na różnych stopniach rozwoju, ale zakres treści musi być poszerzany i pogłębiany; ma mieć na uwadze rozwój wiary i kształtowanie dojrzałej postawy wiary u katechizowanych. Katecheta powinien pamiętać, że jest sługą słowa Bożego a opowiadając ma dopomóc w odkryciu kerygmatu tekstu i ułatwić proces identyfikacji „ja” dziecięcego z wydarzeniami Biblii³⁹.

3° Uwzględniając strukturę dialogową Objawienia Bożego, należy powiedzieć, że katecheza biblijna ze swej natury nie może być monologiem. Bóg zwraca się do człowieka ze swoim słowem i czeka na odpowiedź przyjaźni. Podczas katechezy mamy do czynienia nie tylko z relacjami zachodzącymi między katechetą a katechizowanymi i treścią, ale istotna jest relacja osobowa między Bogiem i człowiekiem. Dialog uważa Dreher za element istotny katechezy. Nazywa go „rozmową o słowie” i proponuje następujące sposoby prowadzenia go⁴⁰: a) Dialog może być zwyczajną rozmową wyjaśniającą treść przeczytanego tekstu. I tak: w opisie życia pierwszej gminy chrześcijańskiej w Jerozolimie (Dz 2, 42—47) można zwrócić uwagę na cztery cechy pierwotnej wspólnoty chrześcijańskiej: trwanie w nauce apostoelskiej, wspólnotę dóbr, wspólnotę w łamaniu chleba i wspólnotę modlitwy. Zdanie: wspólnota chrześcijańska żyje mocą i duchem uwielbionego Pana, może być zarówno kerygmatem perykopy jak i tematem katechezy. b) Dialog może stanowić próbę szukania i rozwiązania problemów wspólnych między tekstem Pisma św., a życiem katechizowanych. W przypowieści o synu marnotrawnym (Łk 15, 11—32)⁴¹ można podjąć próbę identyfikacji z postawą „niemarnotrawnego” syna, który zwraca się do Ojca z żalami i pretensjami. Scenę kuszenia Jezusa (Mt 4, 1—11) można wykorzystać jako płaszczyznę dialogu na temat istnienia zła i szatana. c) Podstawę dialogu może stanowić wyszukiwanie w tekście słów, które w jakiś sposób są kluczem do zrozumienia całej perykopy. W pierwszym cudownym rozmnożeniu chleba (Mk 6, 34—44) takim kluczem wydaje się być zdanie: „Byli bowiem jak owce nie mające pasterza”. Objawienie się Jezusa jako pasterza ludu nadaje scenie głębszą wymowę i pozwala na jej pełniejszą interpretację. d) Porównanie synoptyczne może być następnym sposobem prowadzenia dialogu. I tak w opisie uzdrowienia sługi setnika z Kafarnaum (Mt 8 5—13; Łk 7, 1—10; J 4, 46—54) różne rozłożenie akcentów zmienia wymowę opisu. Mateusz przeciwstawia niewierze Izraela wiarę pogan. Łukasz chce powiedzieć, że pokorna wiara pogan nie ma nic z wyniosłości cechującej wiarę narodu wybranego. Jan zwraca uwagę na to, że ci którzy uwierzyli w Jezusa nie potrzebują cudów. „Znaków z nieba” domagają się jedynie Żydzi i ludzie niewierzący. e) Wreszcie można ukazać znaczenie danego tekstu w świetle innych wypowiedzi Nowego czy Starego Testamentu, lub też ukazać jak dana myśl teologiczna przewija się przez całe Pismo św. Perykopa o wskrzeszeniu młodzieńca z Nain (Łk 7, 11—17) może stanowić punkt wyjścia do przedstawienia myśli teologicznej o zmartwychwstaniu ciał

³⁹ Por. Dreher, *Einführung*, 52; G. Miller, *Bibel erzählen*, KB 101 (1976), 167; J. B. Metz, *Kleine Apologie des Erzählens*, Conc (niem.), 9 (1973), 329—336.

⁴⁰ Por. Dreher, *Methodik und Didaktik*, 56—58.

⁴¹ Por. Dreher, *Der verlorene Sohn*, ChPB 82 (1969), 48—50.

(Jr 26, 19; Dn 12, 2; Ap 20—14; Ap 21, 4; 1 Kor 15, 26; 54, 57). Ten sposób wymaga już większej znajomości Pisma św. i dlatego nadaje się przede wszystkim do starszych grup młodzieżowych. Jest on bardzo ściśle związany z pracą nad tekstem ⁴².

4° Rzeczą wskazaną, szczególnie w niższych klasach, jest przeprowadzenie inscenizacji dramatycznej tekstu biblijnego ⁴³. Nadaje się do tego wiele opowiadań Starego i Nowego Testamentu. W dramatyzacji szybciej następuje proces identyfikacji z postaciami, o których mówi tekst biblijny. To odgrywanie opowiadań biblijnych nie powinno jednak przekształcić się w rodzaj przedstawienia teatralnego. Różne mogą być sposoby przeprowadzenia inscenizacji opowiadania biblijnego. Najprostszym sposobem jest czytanie przez dzieci jakiegoś tekstu z podziałem na role. Postacie przedstawione przez Pismo św. nie są dowolnymi przykładami. Każda z nich spełnia jakąś określoną rolę, wyrażającą się w takim a nie innym stosunku do Boga. Dzięki procesowi identyfikacji z określoną rolą biblijną możemy wpływać na ukształtowanie właściwej postawy wobec Boga u wychowanków ⁴⁴. Pamiętać trzeba, że inscenizacja jest rodzajem utrwalania słowa Bożego, a nie zabawą. Inscenizacja nie tylko przekazuje określone wzory zachowania religijnego, lecz umożliwia lepsze przeżycie treści Objawienia przez zwrócenie uwagi na moment emocjonalny. Przede wszystkim należy pamiętać, że rolą żywą i wcielającą osobowe wartości jest dla dziecka sam katecheta. Jeśli dziecko czuje się zespolone z katechetą i akceptuje go, to przejmie ono również przedstawione przez niego role biblijne. Gdy natomiast dziecko nie akceptuje katechety, wówczas nie będzie identyfikowało się z biblijnymi rolami. Katecheta jest więc nie tylko przekazicielem biblijnych ról, lecz jest tym, który je w sobie urzeczywistnia i swoją osobą przedstawia. Nauczanie biblijne może więc przygotować człowieka do podjęcia późniejszych decyzji w sprawach wiary ⁴⁵.

5° W metodyce nauczania biblijnego nowego znaczenia nabiera memoryzacja ⁴⁶. Memoryzacja fałszywie pojęta jako trening pamięci lub przymuszanie do zapamiętywania niezrozumiałych wyrazów czy abstrakcyjnych formuł musi być odrzucona. Nie można jej jednak całkowicie poniechać. Jest rzeczą wskazaną, aby dziecko umiało się modlić tekstami Pisma św. i aby umiało wyrazić prawdy swej wiary obrazowym językiem Pisma św. dalekim od definicji katechizmowych. Rzeczywistość wia-

⁴² Por. Dreher, *Methodik und Didaktik*, 58; tenże, *Erweckung des Jünglings von Nain*, ChPB 82 (1969), 149 n; tenże, *Das Kerygma im Feld der Berufsschulkatechese*, ChPB 84 (1971), 369 n; H. Stock, *Studien zur Auslegung der synoptischen Evangelien im Unterricht*, Gütersloh 1969.

⁴³ Por. Dreher, *Methodik und Didaktik*, 42; tenże, *Die biblische Unterweisung*, 268; W. Langer, *Schriftauslegung*, 96—98; W. Nastainczyk, *Biblische Unterweisung*, 56 n; A. Höfer podaje szereg możliwości dramatyzacji tekstu biblijnego, jak: psychodrama religijna, bibliodrama, dramatyzacja biblijna transakcyjno-analityczna. Por. CT 46 (1976), f. 2, 169—172.

⁴⁴ J. Szczepański, przez rolę społeczną rozumie „względnie stały i wewnętrznie spójny system zachowań, będących reakcjami na zachowanie innych osób, przebiegających według mniej lub więcej wyraźnie ustalonego wzoru”. (*Elementarne pojęcia socjologii*, Warszawa, wyd. 3. 1972, 131).

⁴⁵ Por. H. Sunden, *Die Religion und die Rollen*, Berlin 1966, s. 29; Höfer, jw., 166.

⁴⁶ Por. Dreher, *Methodik und Didaktik*, 60; O. Dürr — G. Wipf, *Memorien ja — aber wie?*, Stuttgart 1964, 23 nn; DCG 73.

ry jest o wiele bogatsza i wymyka się próbom jej ścisłego definiowania⁴⁷. O konieczności memoryzacji decyduje także wzgląd pastoralno katechetyczny. We współczesnym zlaicyzowanym świecie dziecko może być posłańcem Ewangelii pod warunkiem znajomości orędzia zbawienia. Na pierwszy plan wysuwają się „formuły wiary”, którymi posługiwano się w liturgii. Formuły te stanowią rodzaj wyznania wiary w jednego Boga (por. Rz 3, 30; Gal 3, 20; Jak 2, 19), a także w jednego Pana Jezusa Chrystusa (por. 1 Kor 8, 6; Ef 4, 5—6; 1 Tm 2, 5). Aklamacje również zawierają moment wyznania wiary (por. Flp 2, 6—11; 1 Kor 8, 6). Można także wykorzystać w katechezie hymny Starego i Nowego Przymierza, które wielbiąc Boga przeplatają motyw dziękczynienia i chwały z motywem wyznania (por. Ps 18/18; 96 (95); 104 (103); 148 (147); J 1—17; Kol 1, 15—20; 1 Tm 3, 16; Flp 2, 6—11; Ef 2, 14—17; 1 P 1, 19—21; 2, 22—24; 3, 18—22)⁴⁸.

2. Struktura katechezy biblijnej

Mówiąc o strukturze katechezy mamy na myśli budowę katechezy, wzajemne relacje między poszczególnymi elementami i wreszcie przebieg jednostki katechetycznej.

1°. Założenia ogólne. Od samego początku katechezy należy wzbudzić zainteresowanie jej treścią u katechizowanych. Brak zainteresowania ze strony wychowanków stawia pod znakiem zapytania cały wysiłek katechetyczny⁴⁹. Trzeba nieraz dopiero budzić potrzeby, stawiać pytania, ukazywać ważność danego problemu dla życia chrześcijańskiego. Nie można mówić o zbawieniu tym, którzy nie odczuwają jego potrzeby, ani o odpuszczeniu grzechów przez Chrystusa, jeśli nie ma wpieryw poczucia winy. Dreher uważa, że wychodzenie w katechezie z doświadczenia ludzkiego, z sytuacji w jakiej znajdują się katechizowani, ułatwia usłyszenie słowa Bożego jako orędzia zbawienia skierowanego konkretnie do nich, a nie do historycznie odległych pokoleń⁵⁰. Umiejętność słuchania słowa Bożego jest ważnym momentem w katechezie biblijnej. Cechą człowieka biblijnego jest słuchanie słowa Bożego całą swoją osobowością. Tę postawę należy stopniowo wyrabiać, przybliżając katechizowanych do przemawiającego Boga. Katecheza kerygmatyczna akcentowała dwa podstawowe akty, które jednocześnie stanowiły elementy składowe jednostki katechetycznej: słowo Boże — odpowiedź człowieka. Na proklamowane słowo człowiek powinien dać odpowiedź postawą swe-

⁴⁷ Por. Dreher, *Die biblische Unterweisung*, 264.

⁴⁸ „Eine positive glaubensverreckende Kurzformel ist die Seele des Unterrichts”. Dreher, *Didaktik und Methodik*, 61; H. Langkammer, *Początek chrystologie Nowego Testamentu*, Lublin 1977, 9—40.

⁴⁹ Por. Dreher, *Methodik und Didaktik*, 51.

⁵⁰ Por. Dreher, *Zeuge des verborgenen Gottes*, 7. Warto zwrócić uwagę na to, co pisze J. Zborowski: „Jeżeli wysunięty problem odpowiada aktualnym zainteresowaniom uczniów albo nauczyciel potrafi je u uczniów wywołać, wówczas obok czynnika emocjonalnego rodzi się w nich chęć pokonania trudności stojących na drodze do rozwiązania tego zadania. Ten rodzaj motywacji uczenia się stanowi najważniejsze źródło aktywizacji ucznia i koncentracji jego uwagi do wysiłku, do działania”. (*Unowocześnienie metod nauczania*, 64).

go życia⁵¹. W tym niewątpliwie słusznym ujęciu jest jednak pewne niedomówienie. Wiadomo, że człowiek nie zawsze działa tak prosto i nieskomplikowanie na zasadzie słowo — odpowiedź. Nim nastąpi odpowiedź na słowo, trzeba wpieryw określić doń stosunek całego swego życia. Zwrócenie uwagi na kontekst człowieka, uwarunkowania psychiczne i egzystencjalne jest ważnym czynnikiem⁵².

2° Przebieg katechezy. Katecheza powinna się rozpocząć od wprowadzenia, najczęściej indukcyjnego, które przygotowuje do tzw. spotkania ze słowem Bożym zawartym w perykopie; następnie w formie rozmowy, dialogu dokonuje się wyjaśnienie tekstu i jego aktualizacja, wreszcie realizacja katechezy czyli urzeczywistnienie słowa. Elementy te nie mogą być traktowane jak stopnie formalne w danej katechezie szkolnej, lecz wskazana tu jest pewna elastyczność dyktowana możliwościami poznawczymi i sytuacją określonej grupy katechetycznej. Elementy te można sprowadzić do trzech zasadniczych: 1. spotkanie ze słowem Bożym, 2. rozmowa wyjaśniająca czyli dialog, 3. realizacja albo urzeczywistnienie słowa⁵³.

a. Spotkanie ze słowem Bożym. Spotkanie to winno być zawsze poprzedzone odpowiednim wprowadzeniem, z którego nigdy w katechezie nie należy rezygnować. Rezygnacja z wprowadzenia byłaby nawet czymś sprzecznym z dotychczasową praktyką katechetyczną. Wprowadzenie to może mieć charakter wewnątrz biblijny tj. wprowadzający w określoną perykopę na podstawie tego, co o niej mówi współczesna biblistyka, z uwzględnieniem realiów historycznych, geograficznych, kulturowych i środowiskowych, w których dana perykopa powstała. We wprowadzeniu do katechezy „Jezus wodą życia (J 4, 1—15)” Dreher proponuje zwrócić uwagę na następujące sprawy: a) dlaczego Jezus idzie do Galilei przez Samarię? Żydzi odnosili się z niechęcią a nawet z nienawiścią do Samarytan. Jezus przełamuje tę barierę; b) niezwykłość sytuacji obyczajowej. Jezus-mężczyzna, Żyd, prosi o wodę kobietę i to samarytankę. U Żydów już rozmowa z kobietą była źle widziana; c) Jezus w rozmowie z samarytanką wyjawia, że jest Mesjaszem, mimo że wobec Apostołów nie zdobył się na taką wypowiedź. Wprowadzenie to może mieć charakter typowo indukcyjny i wtedy rolę wprowadzającą pełni tekst literacki. U Drehera są to przeważnie teksty znane, arcydzieła literatury światowej, które w sposób doskonały przedstawiają i analizują problemy ludzkiego życia⁵⁴. Można skorzystać z relacji prasowych, np. w katechezie pt.: „Zawierzenie słowu Bożemu do tekstu J 4, 46—54” (syn dworzanina) wprowadzenia dokonują sami uczniowie, którzy na podstawie relacji prasowych omawiają opis otwarcia Olimpiady zimowej w Grenoble w roku 1968. Porównując z sobą cztery różne re-

⁵¹ Por. Dreher, *Induktive Katechese*, 244; M. Finke, *Katecheza kerygmatozno-liturgiczna*, Kat 6 (1962), 11—20.

⁵² Por. Dreher, *Die Hörer — Situation und — Kommunikation als Masstab für den Wandel des Kerygma*, ChPB 85 (1972), 80.

⁵³ Por. Dreher, *Methodik und Didaktik*, 51. Ten schemat katechezy biblijnej Drehera między innymi przyjmują: E. J. Korherr — G. Hierzenberger, *Praktisches Wörterbuch der Religionspädagogik und Katechetik*, Freiburg 1973, 100; Barth, *Die Bibel im RU*, 147; Nastainczyk, *Biblische Unterweisung*, 65.

⁵⁴ Por. Dreher, *Zeuge des verborgenen Gottes*. Cały ten zbiór katechez stanowi przykład umiejętnego wykorzystania tekstów literackich w katechezie.

lacje prasowe dochodzą do wniosku, że każdy z czterech korespondentów w inny sposób przedstawił uroczystość otwarcia Olimpiady. To wprowadzenie ułatwia następnie przeprowadzenie porównania synoptycznego dotyczącego cudownego uzdrowienia syna dworzanina (Mt 8, 5—13; Łk 7, 1—10; J 4, 46—54). Ułatwia ono podkreślenie faktu, jak potrzeby gminy, osobowość teologiczna ewangelisty wpłynęły na sposób przedstawiania faktu cudownego uzdrowienia. Aktualne życie Kościoła również daje szereg możliwości wprowadzenia w temat biblijny. W katechezie na temat Jezusowej modlitwy o jedność (J 17, 20—26) wprowadzenie do katechezy stanowi sprawozdanie z udziału w nabożeństwie ekumenicznym w ramach Tygodnia modlitw o jedność chrześcijan. Bezpośrednie doświadczenie katechizowanych, przeprowadzona przez nich obserwacja sytuacji życiowych, wprowadzają bardzo aktywnie w temat. W katechezie „o śmierci chrześcijanina” indukcyjne wprowadzenie przygotowują sami uczniowie. Podzieleni już wcześniej na zespoły, jedni zwiedzają cmentarz, zwracają uwagę na znajdujące się na nagrobkach napisy i symbole. Dokonują też porównania między cmentarzami chrześcijańskimi a cmentarzami niechrześcijańskimi. Inna grupa bierze udział w pogrzebie i stara się następnie przeprowadzić analizę tekstów śpiewanych pieśni i modlitw liturgicznych. Jeszcze inni przeglądają zawiadomienia o śmierci ukazujące się w gazetach, klepsydry i wszelkie przejawy społecznej pamięci o zmarłych⁵⁵. To spotkanie czyli zapoznanie się ze słowem Bożym, zawartym w konkretnym tekście, jak to już wyżej zostało omówione, może polegać na przeczytaniu tekstu, jego opowiedzeniu względnie inscenizacji.

b. Rozmowa o słowie. Szczytowym punktem katechezy biblijnej jest rozmowa o słowie. Ma ona charakter dialogu, w którym zwrócić trzeba uwagę na dwa momenty: na tzw. dialog wyjaśniający (Auslegungsgespräch) mający na celu wydobycie istotnej wypowiedzi tekstu biblijnego, oraz dialog aktualizujący (Aktualisierungsgespräch), którego zadaniem jest uchwycenie punktów stycznych pomiędzy kerygmatem Pisma św. a życiem. Tych dwóch momentów nie należy od siebie oddzielać, lecz powinny się one wzajemnie przenikać i uzupełniać⁵⁶. Na podstawie tego, co kiedyś tekst mówił do tych do których był adresowany należy wyszukać akcenty ważne dla współczesności. Orędzie zbawienia jest zawsze to samo, nie oznacza to jednak wcale, że nie mają ulec zmianie akcenty podkreślające ważność orędzia. W rozmowie wyjaśniającej do tekstu Mateusza o uciszeniu burzy na morzu (Mt 8, 23—27) można podkreślić, że opis uciszenia burzy na morzu u Mateusza ma swój specyficzny rys, różny od opisu Marka 4, 35—41, albo Łukasza 8, 22—25. Mateusz, który uciszenie burzy na morzu łączy z tematem Kościoła, a łódź w której

⁵⁵ Por. Dreher, *Die Botschaft von den Letzten Dingen*, w: *Katechese — Gemeinde*, 219—225.

⁵⁶ „Das Gespräch unter dem Wort” ist der Höhepunkt der biblischen Unterweisung. Es ist ein Miteinanderreden und Aufeinanderhören, nicht ein formales geistiges Spiel, sondern ein Fragen nach der eigentlichen Aussage des Textes: Was will Gott sagen”. Dreher, *ibid.*, 56. „Es ist in das methodische Beilieben des Katecheten gestellt, ob er diesen Schritt von der Botschaft: „Worum es damals ging” zum Wort: „Worum es heute geht”, in einem einzigen Gespräch oder in einer eigenem Stufe vollziehen will (tamże, 59); tenże, *Vom Stil des katechetischen Gesprächs*, 493 n; tenże, *Verkündigung*, 48.

znajduje się Jezus z Apostołami jest u niego obrazem Kościoła. A w słowach: „Gdy Jezus wszedł do łodzi, poszli za Nim Jego uczniowie” — można widzieć zachętę do naśladowania Jezusa mimo grożących niebezpieczeństw. Wezwanie „Panie, ratuj, bo ginimy”, które ma tylko Mateusz, wskazywałoby na to, że mamy tu do czynienia z wyznaniem wiary w uwielbionego Chrystusa-Kyriosa, połączone z modlitwą błagalną. Wezwanie to mogło się zrodzić dopiero w popaschalnej gminie chrześcijańskiej. Chrystus-Kyrios przy końcu dziejów przyjdzie w chwale, aby sądzić świat (Mt 25, 37). Uciszenie burzy łączy Mateusz z naganą udzieloną Apostołom: „Czemu bojaźliwi jesteście małej wiary?” Naganą tę pomija zarówno Marek jak i Łukasz. Termin „małej wiary” u Mateusza powraca dość często (6, 30; 8, 20; 14, 31; 16, 8; 17, 20) i oznacza wiarę niedojrzałą i słabą. Może to być odbiciem sytuacji młodej gminy chrześcijańskiej atakowanej przez Żydów. Z doświadczenia Apostołów Mateusz próbuje wyciągnąć wnioski dla swojej gminy, która prześladowana, ma poczucie jakby znalazła się na rozszalałym morzu i modli się o zachowanie wiary w Chrystusa-Kyriosa. W rozmowie aktualizującej można zwrócić uwagę na dwie sprawy ważne dla współczesnego człowieka:

- a) Zwątpienie, niezadowolenie i lęk towarzyszą człowiekowi na ogół zawsze. Jednak są to cechy w sposób zdwojony widoczne dzisiaj, także u współczesnych chrześcijan. Jak się z tego pancerza lęku wyzwolić?
- b) Dla Mateusza mała wiara Apostołów jest właściwie niewiarą. Wiara jest małą wtedy, kiedy chrześcijanin przesadnie troszczy się o sprawy tego świata (Mt 6, 30—34). Przesadna troska o sprawy doczesne niszczy wiarę. Wiara u Mateusza ujawnia się przede wszystkim w naśladowaniu Jezusa. Naśladowanie to łączy się z miłością do bliźnich (Mt 25, 40). W katechezie: „Jezus światłością świata (J 1, 4—10)” w rozmowie aktualizującej Dreher uwypukla potrzebę zbawienia. Janowa symbolika światła oddaje ją w sposób najlepszy. Przez chrzest każdy z nas również znalazł się w kręgu światła Chrystusowego. W ten sposób zostaliśmy powołani, „aby chodzić w światłości” (J 1, 7). Odrzucenie światłości jest pogrążeniem się w ciemności i jest równoznaczne z odrzuceniem Chrystusa. Jedynie w świetle Chrystusowej prawdy człowiek jest zdolny zrozumieć sens swego istnienia.

O różnych sposobach prowadzenia dialogu o słowie Bożym szeroko mówiliśmy przy omawianiu metod katechezy biblijnej. Tu jedynie wystarczy przypomnieć, że jest rzeczą wskazaną, aby podsumowanie rozmowy o tekście, zamknięcia dialogu katechetycznego, zebrania myśli, które się przewijały, dokonał katecheta. Dobrze byłoby, gdyby główne myśli, które pojawiły się podczas omawiania tekstu Pisma św. zostały zapisane na tablicy celem zapamiętania i utrwalenia.

- c) Urzeczywistnienie słowa. Realizacja katechezy jest uzależniona od wielu czynników. Na płaszczyźnie naturalnej jej skuteczność zależy od katechety i grupy katechetycznej, od ich zaangażowania i odpowiedzialnego w niej udziału. Na płaszczyźnie wiary katecheza jest wtedy skuteczna, kiedy doprowadza poprzez dialog do spotkania osobowego z Bogiem. Realizację katechezy nie należy uważać za coś w rodzaju dawnego „zastosowania praktycznego”, które często nie wpływało z treść katechezy, lecz było jedynie dodawane na tej zasadzie, że katecheza^d powinna mieć związek z praktyką. To zastosowanie praktyczne bywa¹⁰

nierz takie same dla całego szeregu katechez. Jest rzeczą pewną, że katecheza nie może pozostać na etapie pobożnego czytania Pisma św., czy pobożnego opowiadania. Chodzi ciągle o związek kerygmatu Pisma św. z konkretną sytuacją, w jakiej znajduje się grupa katechetyczna. Dlatego trudno podawać szczegóły, można jedynie zastosować ogólną zasadę, że sposób urzeczywistnienia usłyszanego słowa Bożego musi wypływać z całego toku katechezy i musi być dostosowany do możliwości danej grupy katechetycznej. Ma prowadzić katechizowanych do dojrzałej wiary i kształtować w nich chrześcijańską postawę życia. Jak to uczynić? Skoro katecheza ma coś wspólnego z twórczością, stąd wiele zależeć będzie od katechety, jak i od grupy katechetycznej. Tu na podkreślenie zasługują modlitwy biblijne i medytacja.

Najwłaściwszej modlitwy chrześcijanin uczy się na tekstach Pisma św., które kształtują w nim biblijny styl modlitwy w duchu i w prawdzie.

Liczne teksty Pisma św. nadają się doskonale do tego, aby się nimi posługiwać jako formułami modlitewnymi. Będą to hymny, wyznania wiary, doksologie. Teksty te są najczęściej rytmicznie zbudowane i stąd łatwe do zapamiętania. Szczególna rola przypada tu psalmom, które są nam bliższe niż inne teksty Biblii. Ta bliskość wypływa z faktu, że są one pisane językiem poetyckim, posługującym się obrazami i symbolami, co zawsze jest czymś uniwersalnym i ma moc przekraczania barier czasu, języka i kultury⁵⁷. Modlitwa biblijna uczy przede wszystkim właściwej postawy względem Boga: postawy pokory, uwielbienia, wdzięczności, zaufania i całkowitego zawierzenia Bogu w Chrystusie. Kształtuje ona w nas synowski stosunek do Boga, przewycięża egoistyczne i żebracze nastawienie pozwalając wyjść poza krąg ciasnego „ja”. Szczególną rolę odgrywają tu modlitwy całej wspólnoty wiernych. Katecheza biblijna nie jest czymś w rodzaju informacji o Bogu, który prowadzi nieustanny dialog z ludzkością, ale ucząc modlitwy stara się ten dialog urzeczywistnić w życiu.

Z modlitwą łączy się ściśle medytacja, która nie jest poza zasięgiem możliwości dzieci⁵⁸. Na medytację nadają się szczególnie teksty obrazowe np. przypowieści. Katecheta przez odpowiednie wprowadzenie może dopomóc wejść w wydarzenie biblijne i przeżyć je. Medytacja ułatwia identyfikowanie się z postaciami biblijnymi. Przypowieść o dwóch synach (Mt 21, 28—31) może być przedmiotem medytacji⁵⁹. We wprowadzeniu przybliżyć dzieciom winnicę przez opisanie wyglądu (można pokazać widokówkę lub przezrocze), opisanie pracy w winnicy. Można też postawić pytanie: kto z was był już w winnicy? Po wprowadzeniu w sytuację przypowieści trzeba przejść do odtworzenia postawy obydwu synów i podjąć próbę identyfikacji postaw dzieci z postawami owych synów z przypowieści i odnieść to do sytuacji życia rodzinnego, do stosunku wobec ojca lub matki. W tzw. realizacji można podkreślić, że wszyscy jesteśmy dziećmi Ojca niebieskiego i możemy Bogu powiedzieć

⁵⁷ Por. S. Ziemiański, *Psalmy w duszpasterstwie katechetycznym*, Kat. 8 (1964), 162—164.

⁵⁸ Por. Dreher, *Die Anschaulichkeit im Bibelunterricht*, 246; tenże, *Die Spiritualität*, 167—169; tenże, *Methodik und Didaktik*, 55; M. Montessori, *Kinder sind anders*, Stuttgart 1953, 15; G. Weber, *Religionsunterricht*, Braunschweig 1964, 104.

⁵⁹ Por. Langer, *Schriftauslegung*, 107—111.

„tak” lub „nie”. Powiedzenie Bogu „tak”, podczas gdy życie jest dalekie od zgodności z wolą jest fałszywe, przypomina postawę syna, który obiecując, nie poszedł do winnicy. Nawiązać można do słów proroka Izajasa: „Lud ten czci mnie wargami, lecz serce jego jest daleko ode mnie” (Iz 29, 13). Medytacja wymaga dobrego przygotowania, dlatego nie można jej prowadzić w grupach do tego nie dojrzałych. Dzieci trzeba stopniowo wprowadzać w medytację.

Powyższe wywody były próbą dania odpowiedzi na pytanie: jak prowadzić katechezę? Omówienie sposobu prowadzenia katechezy przybliżyło teorię do praktyki, dając szansę wykorzystania tej propozycji w pracy katechetycznej.